

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע י

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

מספר 390

פרשות תזריע ומצורע, תשס"א

'מי שברך' לעולים לארץ ישראל

התפילה בישראל הינה ביסודו של דבר קבועה מבחינת נוסחה, ואולם מעת לעת יש המנסחים תפילות חדשות ומנסים להחדירן למסגרת התפילה. אחד מחלקי התפילה שזכה לוואריציות רבות הוא 'מי שברך', הנאמר בדרך כלל בשבת לאחר קריאת התורה, שכן אין בו שם ומלכות ואין חשש לברכה לבטלה. עשרות תפילות 'מי שברך' נתנסחו במשך הדורות לאירועים שונים: לקהל, לעולה לתורה, למנדב תשמיש קדושה, לנזהר מלדבר שיחות חולין בבית הכנסת, למתענה בה"ב, ליולדת, לבר (ובת) מצוה, לחתן, למגיע לזקנה, לחולים, לשבויים, ליהודים בארצות המצוקה, ועוד ועוד. יש מהנוסחים שזכו להיקבע בסידור או במערכת התפילה.¹ לרוב קשה לדעת מי ניסח 'מי שברך' מסוים, שכן המחבר לא השאיר סימן לכך. נוסחי ה'מי שברך' זכו למחקרים אחדים.²

מקצת ה'מי שברך' שנוסחו בעת החדשה היו קשורים לארץ ישראל. כוונתנו לאותם 'מי שברך' למנדבים כסף לעניי ארץ ישראל ולמחזיקים ידי לומדי התורה בארץ ישראל.³ לאחר הקמת מדינת ישראל נוספו מספר 'מי שברך'. בין הנוסחים השונים של התפילה לשלום המדינה היו כאלה שנתנסחו במתכונת 'מי שברך'. כך למשל התפילה שחיבר הרב איסר יהודה אונטרמן ביום הכרזת המדינה, בעת היותו רבה של תל אביב, ותפילת הרב ישראל ברודי, הרב הראשי של

¹ תופעה ידועה היא ריבוי ה'מי שברך' ואריכותו, הגורמים לעתים לטירחא דציבורא וכבר התריעו על כך רבים. כך למשל כתב ר"ש אבינר ברשימה שפרסם לפני כשנה תחת הכותרת "הגיגי פרשה": "בית הכנסת אינו לשכת האדמו"ר. אל תעשה 'מי שברך' ארוך, ממילא אף אחד אינו מקשיב. המחמיר לוותר על 'מי שברך' תבוא עליו הברכה". וזה לשון אמו"ר, פרופ' מ' ארנד, 'לתקנת התפילה', **שנה בשנה**, תשנ"ט, עמ' 356: "המנהג להוסיף 'מי שברך' לחולים' תוך הזכרת עשרות חולים בשמותיהם, וכל זה דרך קבע, נדמה שהוא בבחינת 'חדשים מקרוב באו', ואין זה סימן טוב, כידוע". במקצת תקנונים של בתי כנסת ניכרת מגמת הצמצום. כך למשל בתקנון בית הכנסת 'אהל נחמה' בירושלים (משנת תשנ"ו) נקבע: "'מי שברך' ייאמר לעולה בלבד בתוספת המלים 'עם כל משפחתו' אחרי שמו".

² ראה א' יערי, 'תפלות 'מי שברך' השתלשלותן, מנהגייהן ונוסחאותיהן', **קרית ספר**, לג (תשי"ח), עמ' 118-130, 233-250; הנ"ל, שם, לו (תשכ"א), עמ' 103-118; נ' פריד, 'הערות למחקרי א. יערי על תפלות 'מי שברך'', שם, לז (תשכ"ב), עמ' 511-514; ד"י כהן, 'הערות ומלואים למחקרו של א. יערי על תפלות 'מי שברך'', שם, מ (תשכ"ה), עמ' 542-559; א' ארנד, **פרקי מחקר ליום העצמאות**, ירושלים תשנ"ח, עפ"י המפתח. אוסף רב של 'מי שברך' המוקדש ל"מתנדבים בעם", שתרמו להדפסת ספרים, מצוי בעמודים הראשונים או האחרונים של ספרי קדש של חכמי צפון אפריקה, ראה למשל בראש **כסא רחמים** על מסכת ברכות לר"ר חורי, ג'רבה תשל"ב, ובסוף **פרח שושן** לר"ש הכהן, ירושלים תשל"ז, ישנם שמונים וששה 'מי שברך' הפרוסים על פני עשרים ושלושה עמודים.

³ ראה למשל יערי, לעיל הע' 2, **קרית ספר**, לג, עמ' 243-244, 247-250; כהן, שם, מ, עמ' 550.

אנגליה, משנת תש"ט.⁴ מפורסם הוא גם 'מי שברך' לחיילי צה"ל.⁵ לפני שנים אחדות נדפס נוסח 'מי שברך' למיישבי ארץ ישראל, שנתחבר כנראה בעקבות "הסכם אוסלו", ומתחתיו כתוב כי יש קהילות שהנהיגו לאומרו בשבתות ובמועדים.⁶ כך נוסחו:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את כל מיישבי מרחבי ארצנו וכל העוסקים בהצלת חבליה היקרים, כל העושים לחיזוק אחיזת ישראל בארצו, לעלייה, לקליטה, לתשובה ולהרמת קרן ישראל. הקב"ה יברך מעשה ידיהם וישית ישועה חומותיהם, ישים חלקנו עמהם ויראנו בישע ארצו ועם נחלתו ונאמר אמן.

להלן נציג נוסח אנונימי של 'מי שברך' שטרם פורסם, שנתחבר סביב השנים תש"ח-תש"ט באוג'דא שבמזרח מרוקו עבור העולים לארץ ישראל. תוכנו בקשת שמירה על העולים בדרכם (מעין תפילת הדרך), אריכות ימים בארץ ישראל ובקשה לזירוז עליית שאר היהודים ממרוקו לארץ.⁷ ניתן לשער כי הוא נאמר בבית הכנסת לפני עלייתם של חלק מהמתפללים לישראל. הרי נוסחו:

מי שבירך אבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך וישמור וינצור כל אחינו בני ישראל אנשים ונשים וטף זקנים וצעירים ההולכים בים וביבשה ובאירון לעלות לארץ אבותינו. מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים, ומכל צרה וניזק (!) יצילם. מלך מלכי המלכים ברחמיו יבטל מעליהם ומעלינו כל גזירות קשות ורעות, ויגזור עליהם ועלינו גזירות טובות, ויגיעם למחוז חפצם לשלום ויאריכו ימים על אדמת הקודש. מלך מלכי המלכים ברחמיו יקרב גאולתינו ועלייתנו לארצנו ונבלה שם ימינו בטוב ובחירות על התורה ועל העבודה. ובא לציון גואל וכן יהי רצון ונאמר אמן.

ד"ר אהרן ארנד
המחלקה לתלמוד

⁷ תודתי נתונה לר' אליהו רפאל מרציאנו, מחבר **מלכי ישורון** על חכמי אלג'יריה (ירושלים תש"ס) וספרים נוספים, שהמציא לי נוסח תפילה זה.

⁴ ראה ארנד, לעיל הע' 2, עמ' 193.

⁵ ראה עליו ארנד, שם, עפ"י המפתח. אגב, בדור האחרון החלו בקהילות אחדות לומר 'מי שברך' למתגייס לצה"ל, כך למשל הנוסח בתקנון בית הכנסת 'גבעת רימון' באפרת (משנת תשנ"א): "מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את הבחור _____ אשר יוצא לשרות בצבא ההגנה לישראל. הקב"ה ישמרנו ויצליחנו בכל אשר יפנה וימצא חן ושכל טוב בעיני א-להים ואדם. יתן הקב"ה ויזכה לסיים את שרותו, כשהוא שלם ובריא, ויקים בו הכתוב 'ואיש אל משפחתו תשובו' ונאמר אמן".

⁶ ראה **שנה בשנה**, תשנ"ו, עמ' 298. בהקשר לכך נציין 'מי שברך' לתושב חדש בישוב, המובא בתקנון בית הכנסת 'גבעת רימון' באפרת (הנ"ל הע' 5): "מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את _____ ואת רעייתו _____ ואת כל בני ביתם, אשר עלו לאפרת להתיישב כאן. יתן הקב"ה ויזכו לבנות במקום זה בית איתן לתפארת, באחוה ובטח, חברים כל ישראל, ונאמר אמן".